

2. Данько Т. П. Управление маркетингом: учебник. Изд-е 2-е, перераб. и доп. [Текст] / Т. П. Данько – М.: Инфра-М, 2001, – 726 с.
3. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навч. посіб. [Текст] / Л. І. Донець – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
4. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій: навч. посіб. [Текст] / І. Ю. Івченко – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
5. Кузницова Н. В. Управление рисками: учеб. пособие [Текст] / Н. В. Кузницова. – Владивосток: ТИДОТ ДВГУ, 2004. – 168 с.
6. Окландер Т. О. Концепція управління маркетинговим ризиком промислового підприємства / О. Т. Окландер // Маркетинг: теорія і практика. Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля / Ред. кол.: Т. С. Максимова (гол. ред.). – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – С. 125-137.
7. Останкова Л. А. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками. Навч. посіб. [Текст] / Л. А. Останкова, Н. Ю. Шевченко – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.
8. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика: Навч. посіб. [Текст] / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко – К.: Кондор, 2004. – 200 с.
9. Чурсіна О. Маркетинговий ризик [Електронний ресурс] / О. Чурсіна. – Режим доступу : <http://churzina.wordpress.com/2010/02/15>.
- Рецензент – д.е.н., доцент Писаренко В.В.*

УДК:633.1(474.53):631.11

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСТВ ЗЕРНОВОГО НАПРЯМУ

*Маменко О. О., аспірантка
Полтавська державна аграрна академія*

Одним з найважливіших напрямів успішного розвитку аграрних підприємств є їх спеціалізація – ефективна форма організації сільського господарства, яка дає можливість зосередити виробництво певних видів продукції на окремих територіях та підприємствах, одержувати завдяки цьому кращі результати господарсько-фінансової діяльності. Необхідність поглиблення спеціалізації аграрного виробництва в особливій мірі стоїть перед зерновиробничими формуваннями, проте загальний рівень спеціалізації господарств зернового напрямку не повинен бути надмірно великим. Виробництво зерна належить до стратегічних галузей усього народногосподарського комплексу країни. Від його розвитку в значній мірі залежить не тільки стан економіки аграрних господарств, а й також добробут населення та продовольча безпека держави.

One of major directions of successful development of agrarian enterprises there is their specialization. It is an effective form of organization of agriculture, that gives an opportunity to concentrate the production of certain types of products on separate territories and enterprises, to get the best results of economic-financial activity due to it. The necessity of deepening of specialization of agricultural production in particular as regards the grain production units, however, the overall level of specialization of farms of grain branch should not be excessively large. Production of grain is part of the strategic branches of the national economy of the country. From its development largely depends not only economic situation of agricultural households, as well as the welfare of the population and food security of the state.

Постановка проблеми. Зерновиробництво традиційно належить до стратегічних галузей усього народногосподарського комплексу країни. Від його розвитку залежить не тільки стан економіки аграрних господарств, а й

добробут населення та продовольча безпека держави. Забезпечення високо-ефективного розвитку зернопродуктового підкомплексу відноситься до основних пріоритетів функціонування агропродовольчого сектора економіки держави, і вимагає здійснення системи організаційно-економічних та техніко-технологічних заходів, спрямованих на удосконалення спеціалізації господарств зернового напрямку, кінцевою метою якої є стійке нарощування виробництва зерна, підвищення його якості, створення умов для просування вітчизняної зернопродукції на світовий продовольчий ринок.

Спеціалізація сільського господарства – це одна із форм планомірного, науково обґрунтованого поділу праці між територіальними і виробничими одиницями, їх галузями, а також у середині них з метою збільшення обсягів виробництва суспільно необхідної високоякісної продукції з найменшими витратами праці і коштів. Необхідність поглиблення спеціалізації аграрного виробництва в особливій мірі стосується зерновиробничих формувань, проте загальний рівень спеціалізації господарств зернового напрямку не повинен бути надмірно великим [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясуванню теоретичних і практичних аспектів розвитку спеціалізації сільського господарства присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, серед яких: В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, Л.Н. Бурейко, А.В. Дергаль, В.О. Добринін, Л.Я. Зрібняк, Н.Я. Коваленко, О.В. Крисальний, І.І. Лукінов, П.М. Макаренко, Л.О. Мармуль, В.А. Мацибора, В.М. Нелеп, К.П. Оболенський, О.М. Онищенко, В.А. Павчак, Б. Пасхавер, П.Т. Саблук, І.І. Червен, О.В. Шкільов та ін. Проте, слід визнати, що чимало питань, у тому числі і пов'язаних із спеціалізацією господарств на виробництві зерна, поки що залишається недостатньо вирішеними і до кінця з'ясованими.

Постановка завдання. Одним з найважливіших напрямів успішного розвитку аграрних підприємств є їх спеціалізація – ефективна форма організації сільського господарства, яка дає можливість зосередити виробництво певних видів продукції на окремих територіях та підприємствах, одержувати завдяки цьому кращі результати господарсько-фінансової діяльності. Необхідність поглиблення спеціалізації аграрного виробництва в особливій мірі стосується зерновиробничих формувань, проте загальний рівень спеціалізації господарств зернового напрямку не повинен бути надмірно великим.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш високої економічної ефективності виробництва досягають ті господарства, які раціонально поєднують основні, додаткові і підсобні галузі. Досвід та практика показують, що кількість основних галузей в сільськогосподарських підприємствах не повинна перевищувати двох-трьох. Зараз більшість аграрних підприємств є багатогалузевими, що, як правило, негативно відображається на їх економіці.

Необхідність поглиблення спеціалізації в основній мірі стосується зерновиробничих формувань, в яких під посіви зернових культур в останні роки відводиться більше половини ріллі. Проте, загальний рівень їх спеціалізації не повинен бути надмірно великим. Що стосується показників ефективності спеціалізації, то єдиної точки зору у цьому питанні в економічній літературі

немає. Найбільш прийнятною є запропонована окремими авторами система показників, яка включає: рівень виробництва валової і чистої продукції та прибутку на одиницю площі (сільгоспугідь, оброблюваної землі), витрат живої праці (люд.-год.), виробничих фондів (основних та сукупних), поточних виробничих витрат, оплату праці у розрахунку на 1 середньорічного працівника, 1 люд.-день (люд.-год.). Прийнято вважати, що до її складу доцільно включити і такі показники, як рентабельність продаж та рівень прибутковості інвестицій [2].

З критеріїв ефективності найбільшої уваги заслуговує показник, в якому за допомогою середньої геометричної величини синтезовані індекси ефективності використання трьох найважливіших чинників виробництва – землі, трудових ресурсів і виробничих фондів. При цьому, ефективність застосування землі визначається відношенням вартості валової продукції до бальної оцінки сільгоспугідь (що дозволить поставити в рівні умови господарства з різними ґрунтами), трудових ресурсів – діленням валового доходу на витрати праці, а виробничих фондів – як відношення прибутку до їх грошової оцінки [1].

Необхідно, щоб зерновиробництво за своїми розмірами вдало сполучалося з іншими галузями, які в несприятливі для вирощування зерна роки були б «страховими» і забезпечували фінансову стабільність господарювання. Зернові господарства повинні бути переважно великими. При цьому, важливо забезпечувати оптимальну спеціалізацію їх внутрішньогосподарських підрозділів. В умовах ринкової економіки виникає необхідність переходу від технологічної до товарної структуризації підрозділів сільськогосподарських підприємств з одночасним розширенням їх прав і зобов'язань. У зерносіючих господарствах може бути створений, наприклад, зерномлинний підрозділ, працівники якого не тільки вирощують зерно, а й переробляють його і навіть використовують одержане при цьому борошно для випікання хлібу.

У забезпеченні еквівалентного обміну між підприємствами АПК важливе значення має розвиток агропромислової інтеграції. Виправданими є дії господарств, які на своєму балансі мають млин і хлібопекарню. У той же час, створення невеликих за своєю потужністю переробних цехів у середині сільгосппідприємств нерідко є економічно не доцільно. Тому, враховуючи обмеженість коштів у сільськогосподарських виробників та не завантаженість потужностей вже існуючих переробних підприємств, у кожному окремому випадку необхідно вирішувати, що вигідніше: створювати цехи по переробці сільгосппродукції чи встановлювати взаємовигідні довготривалі зв'язки з переробними підприємствами (останні можна організовувати на акціонерній основі за участю аграрних структур всіх форм господарювання) [3].

Найбільш перспективними формами агропромислових структур є холдинги і фінансово-агропромислові групи, які успішно функціонують у ряді країн світу (у тому числі в Росії) і заслуговують створення в Україні. Подальший ефективний розвиток повинні одержати і формування кооперативного типу. Кооперація у зерновиробництві може здійснюватись у формі кооперативу чи спілки зерновиробників.

У поглибленні спеціалізації господарств зернового напрямку виріша-

льне значення має їх техніко-технологічна оснащеність. Сучасна технічна база потребує зміцнення.

Істотного удосконалення потребує і структура виробництва зернових культур. Враховуючи, що в останній час несприятливі за погодними умовами роки стали повторюватись частіше, слід було б зменшити площі озимих культур і розширити – ярих. Необхідно, щоб раціонально сполучались площі продовольчих і фуражних зернових культур. Нині в посівах зернових культур переважає продовольча група, фуражні ж займають занадто низьку питому вагу. Тому доцільно збільшувати площі посівів фуражних зернових. У державі доцільно сформувати інтервенційний фонд зерна, розширити застосування заставних закупівель, скоротити бартерну та давальницькі схеми розрахунків, створити і ефективно використовувати повноцінну інфраструктуру продовольчого ринку. Сільгосптоваровиробники повинні мати помітні пільги в оподаткуванні та кредитуванні [3].

Враховуючи нестачу коштів, необхідно розширити обсяги іноземних інвестицій в аграрний сектор, чому сприятимуть спеціальні економічні зони (СЕЗ) та території пріоритетного розвитку (ТПР) зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності, зону дій яких в Україні доцільно розширити. При створенні спільних (з іноземними партнерами) підприємств доцільно обирати такі напрями розвитку виробництва, які дозволяють максимально концентрувати ресурси і одержувати від їх використання найбільші прибутки. Вирощування продукції зернових культур є одним з пріоритетних напрямів розвитку таких підприємств.

В АПК України необхідно створити досконалу систему економічних відносин між його партнерами. Цінова політика повинна ґрунтуватися на вільному ціноутворенні, яке має поєднуватись з чіткими й виваженими державними регуляторами. Держава покликана встановлювати мінімальні граничні ціни на продукцію основних зернових культур – пшеницю і ячмінь. Розмір торгівельної надбавки повинен бути економічно обґрунтованим. За його дотриманням необхідно здійснювати жорсткий контроль з боку держави. Вимагає усунення і понадмірна різниця в цінах на основні продовольчі товари в різних регіонах України.

Розподіл кінцевих результатів виробничої діяльності агропромислових формувань може здійснюватись за ціновим або розподільчим методами. Більш прийнятним, на наш погляд, є другий підхід. При цьому, розподіляти слід не загальний, а лише понаднормативний прибуток. В основу розподілу доцільно брати його розмір на 1 тону переробленого зерна. У розрахунках звичайних (без переробних структур) сільгосппідприємств зі своїми партнерами по зернопродуктовому підкомплексу прийнятним є лише ціновий підхід, бо виявити, а потім – і розподілити реальний кінцевий результат діяльності елеваторів, млинів, крупорушок та ін. між всіма постачальниками сировини практично неможливо. Для агропромислових формувань, які не тільки вирощують зерно, а й переробляють його у власних цехах доцільно сполучати обидва вказані вище варіанти: спочатку – визначення обґрунтованих закупівельних цін на сировину, а потім – розподіл кінцевих результатів (грошової

виручки або прибутку) промислових структур.

Сільгосптоваровиробники повинні мати помітні пільги в оподаткуванні, спектр яких покликаний бути досить широким.

Внутрішньогосподарські (трансфертні) ціни і тарифи повинні включати в себе не тільки собівартість продукції, робіт та послуг, а й певний рівень рентабельності і бути диференційованими з урахуванням якості та строків реалізації продукції. В сучасних нестабільних економічних умовах вони можуть визначатися лише на окремий період з подальшим їх корегуванням.

З метою підтримки агропідприємств у державі доцільно сформувати інтервенційний фонд зерна, застосовувати заставні закупівлі, помітно скоротити бартерну та давальницькі схеми розрахунків, створити і ефективно використовувати повноцінну інфраструктуру продовольчого ринку.

Висновки. Спеціалізація – одна із форм науково обґрунтованого поділу праці між територіальними і виробничими одиницями, їх галузями, а також усередині них з метою збільшення обсягів суспільно необхідної високоякісної продукції з найменшими витратами праці і коштів.

Необхідність поглиблення спеціалізації аграрного виробництва в особливій мірі стосується зерновиробничих формувань, проте загальний рівень спеціалізації господарств зернового напрямку не повинен бути надмірно великим. Істотного удосконалення потребує і структура виробництва зернових культур. Враховуючи, що в останній час несприятливі за погодними умовами роки стали повторюватись частіше, слід було б зменшити площі озимих культур і розширити – ярих. Необхідно, щоб раціонально сполучались площі продовольчих і фуражних зернових культур. Нині в посівах зернових культур переважає продовольча група, фуражні ж займають занадто низьку питому вагу. Тому доцільно збільшувати площі посівів фуражних зернових. У забезпеченні еквівалентного обміну між підприємствами АПК важливе значення має розвиток агропромислової інтеграції.

Найбільш перспективними формами агропромислових структур холдинги і фінансово-агропромислові групи, які успішно функціонують у ряді країн світу і заслуговують створення в Україні.

У поглибленні спеціалізації господарств зернового напрямку вирішальне значення має і техніко-технологічна оснащеність. Сучасна технологічна база потребує зміцнення. Пріоритетним напрямком є створення машинно-технологічних станцій і технопарків.

Для досягнення належного ефекту кожне господарство повинно обрати для себе найбільш вигідні канали продажу вирощеного зерна. Доцільно заборонити експорт зерна, яке виробляється в кількості достатній лише для задоволення внутрішнього ринку.

Успіх в реалізації виробленого зерна в повній мірі залежить від організації маркетингової діяльності. На великих підприємствах, а також в господарствах, які реалізують значну частину продукції за межі регіону, доцільно створювати маркетингові служби. З метою надання допомоги виробникам зерно в його збуті держава могла б взяти на себе функції збору, обробки і аналізу інформації про цінову ситуацію на вітчизняному і світовому ринках.

Список використаних джерел:

1. Економіка підприємства: [підручник] / [За ред. А.В. Шегди]. – К.: Знання, 2006. – 614 с.
2. Економіка та організація виробництва: [підручник] / [За ред. В.Г. Герасимчука, А.Е. Розенплентера]. К.: Знання, 2007. – 678 с.
3. Банєва І.О. Поглиблення спеціалізації на зерновиробництві – важливий фактор підвищення ефективності господарювання // Основні напрями високоефективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. - К.: ІАЕ УААН. - 2002. - С.730.

Рецензент – д.е.н., професор Плаксієнко В.Я.

УДК: 637.1:338.432:631.11 (477.53)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Миколенко І.Г. к.е.н.; Писаренко С.В. к.с.-г.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

В статті представлені дослідження щодо розкриття основних тенденцій розвитку виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах, та проведено розрахунки основних його показників на подальшу перспективу в Полтавській області. Дається огляд окремих підприємств по виробництву, їх тенденції розвитку, виявлені ключові причини збільшення постачання молочної сировини на ринки Полтавського регіону та за її межами. Представлені стандартизовані державні норми щодо кількості споживання молочних продуктів. Показано вплив чинників забезпечення економічно ефективного його виробництва.

This paper presents research on disclosure of major developments in milk production in agricultural enterprises, and calculations of its main indicators beyond, in the Poltava region. We give an overview of individual enterprises on production of their development trends identified key causes an increase in the supply of raw milk to the markets of Poltava region and beyond. Presented standardized national standards for the number of consumption of dairy products. The influence factors of providing cost-effective producing it.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем для більшості сільськогосподарських підприємств Полтавської області залишається неможливість залучення інвестицій з боку держави та приватних інвесторів, розвиток горизонтальної та вертикальної інтеграції, створення систем аналізу та прогнозування потреб споживачів, цін конкурентів, нових ринків, каналів реалізації. Вищенаведене вимагає встановлення основних закономірностей, проведення відповідних досліджень щодо перспектив розвитку виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку і сучасного стану виробництва молока, обґрунтування показників і методів розрахунку економічної ефективності виробництва молока, підвищення його економічної ефективності, формування присвячено роботи багатьох учених, серед яких Березівський П.С., Бондаренко В.М., Бойко В.І., Васильченко О.М., Галушко В.П., Гіржева О.М., Ільчук М.М., Камілова С.Р., Кваша С.М., Ковальчук М.І., Козак О.А., Пархомець М.К., Саблук П.Т., Шиян Н.І. Але в той же час залишаються невирішеними багато проблем галузі, що й стало важливою умовою для проведення даного дослідження.